

› FOR SOCIETY

THEMATAFELS

SOCIALE VEERKRACHT

Werkplaats Sociaal Domein 2023-2026

Ter gelegenheid van de lectorale rede
van Maja Ročak en Mariël van Pelt
Lectoraat Sociale Veerkracht, Fontys Sociale Studies

Werkplaats Sociaal Domein
Noord-Brabant Fontys

› FOR SOCIETY

Lectoraat Sociale Veerkracht

Thematafels 6 april 2023

Lectoraat Sociale Veerkracht.
Thematafels Sociale Veerkracht, Werkplaats Sociaal Domein 2023-2026
Fontys Sociale Studies. Juli 2023.

Project 12560 WSD 23-26
CC-BY-NC-SA

Werkplaats Sociaal Domein
Noord-Brabant Fontys

Inleiding

Op 6 april 2023 spraken Maja Ročak en Mariël van Pelt hun lectorale rede uit. Voorafgaand aan de lectorale rede vonden er thematafels voor onze werkveld- en netwerkpartners, docent-onderzoekers en andere geïnteresseerden plaats. Met deze thematafels werd de start van de nieuwe periode van de Werkplaats Sociaal Domein Noord-Brabant Fontys, die verbonden is aan het lectoraat, ingeluid. Gedurende de thematafels presenteerden docent-onderzoekers de meest recente inzichten verkregen uit onderzoek, en gingen werkveldpartners, netwerkpartners, docent-onderzoekers en andere geïnteresseerden met elkaar in gesprek.

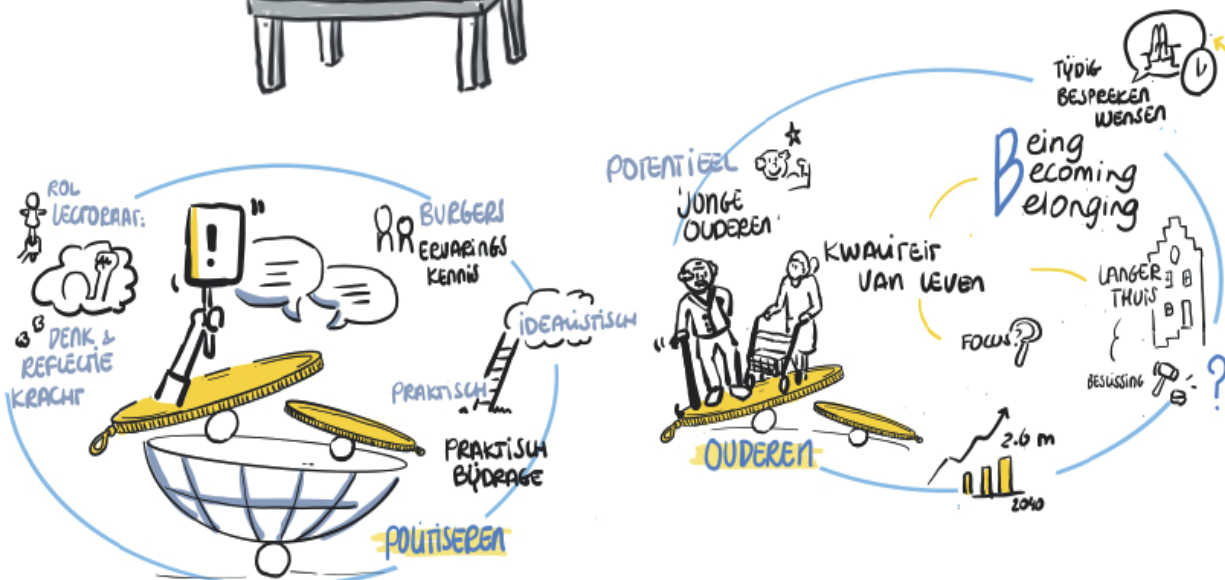
Dit document geeft enerzijds inzicht in de belangrijkste gespreksonderwerpen en actuele ontwikkelingen betreffende de thema's. Anderzijds werpen we een blik naar de toekomst: wat staat ons te wachten én te doen?

Eindhoven, juli 2023
Maja Ročak
Mariël van Pelt
Jitske van der Sanden (red.)

SOCIAAL WERKEN aan Veerkracht

THEMATATAFELS

Inhoudsopgave

<i>Inleiding</i>	2
<i>Thematafel: Sociale veerkracht en ouderen</i>	5
Take home message.....	5
Introductie	5
Weergave van de discussie	7
Hoe gaan we verder?	8
Vragen?	8
Geraadpleegde bronnen	8
<i>Thematafel: Sociale veerkracht in stedelijke context: Community building, sociale stedelijke vernieuwing en inspraak</i>	9
Take home message.....	9
Introductie	9
Weergave van de discussie	10
Hoe gaan we verder?	11
Vragen?	11
Geraadpleegde bronnen	11
<i>Thematafel: Een sociaal veerkrachtige omgeving voor kinderen en jongeren</i>	13
Take home message.....	13
Introductie (1): staat de veerkracht van jongeren onder druk?	13
Weergave van de discussie	14
Introductie (2): Versterken van kansen voor opgroeiende jeugdigen.....	14
Weergave van de discussie	15
Weergave van de discussie	16
Hoe gaan we verder?	16
Vragen?	16
Geraadpleegde bronnen	17
<i>Thematafel: Sociale veerkracht en politiseren</i>	19
Take home message.....	19
Introductie	19
Weergave van de discussie: wordt er aan politisering gedaan.....	19
Hoe gaan we verder?	21
Vragen?	22
Geraadpleegde bronnen	22

Thematafel: Sociale veerkracht en ouderen

Take home message

Met een toenemend aantal thuiswonende ouderen wordt het steeds belangrijker om zorg en ondersteuning samen en in gemeenschappen vorm te geven. De perspectieven van ouderen, naasten, informele en formele zorgverleners zijn hierin belangrijk. Samen willen we op zoek naar *best practices* van samenzorg in de sociale basis.

Introductie

Ouderen maken een steeds groter onderdeel uit van onze samenleving. De verwachting is dat in 2040 2,6 miljoen ouderen (>75 jaar) in Nederland wonen. Tijdens de thematafel-bijeenkomst is er stilgestaan bij twee onderwerpen aangaande ouderen, te weten 'kwaliteit van leven en 'ouderemishandeling'. Hieronder een terugkoppeling van de belangrijkste besprekpunten.

Figuur 1: aantal mensen ouder dan 75 jaar (CBS, 2017)

Thema 'kwaliteit van leven'

Docent-onderzoeker Wieke Ligtenberg vertelde over haar onderzoek naar verschillende perspectieven op kwaliteit van leven van ouderen, en hoe die een rol spelen in het beslissen over thuis wonen of verhuizen naar een verpleeghuis. Hierbij is het model van Raphael, Waalen & Karabanow (2011) als indeling voor verschillende domeinen van kwaliteit van leven gebruikt. Tijdens de presentatie werden bevindingen en voorbeelden besproken, bijvoorbeeld over hoe de perspectieven van ouderen verschilden van die van kinderen en professionals. Ouderen benoemden voornamelijk het leven met groeiende afhankelijkheid en de verbondenheid

APPENDIX

ABBREVIATED ITEM STEMS OF THE QUALITY OF LIFE PROFILE ARRANGED BY SUBDOMAIN

Physical Being	Physical Belonging	Practical Becoming
1. appearance	1. personal safety	1. domestic chores
2. fitness	2. privacy	2. assisting others
3. hygiene	3. possessions	3. appointments
4. nutrition	4. dwelling	4. self care
5. physical health	5. neighborhood	5. care for others
6. sex life	6. region	6. job or school work
Psychological Being	Social Belonging	Leisure Becoming
1. self-acceptance	1. family	1. public entertainment
2. worry and stress	2. intimate	2. casual activities
3. self-esteem	3. friends	3. organized activities
4. mental health	4. acquaintances	4. hobbies
5. mood	5. small groups	5. vacations
6. autonomy	6. larger group	6. socializing
Spiritual Being	Community Belonging	Growth Becoming
1. celebrations	1. community places	1. coping
2. meaning	2. community events	2. improving
3. hope	3. education	3. learning
4. beliefs	4. work	4. resolving conflicts
5. helping others	5. services	5. problem solving
6. morality	6. money	6. trying new things

Note.—Full items are copyrighted; see <http://www.utoronto.ca/qol>.

Figuur 2: Quality of Life Profile (Raphael, Waalen & Karabanow, 2011)

met hun huidige woonplek, terwijl kinderen en professionals meer gericht waren op fysieke en mentale gezondheid en de aanwezigheid van een sociaal netwerk. Verder ging het om het tijdig bespreken van wensen en de rol van de sociale professional daarbij. Ten slotte is er kort ingegaan op verschillende levensfasen, waarbij de derde levensfase gekenmerkt wordt door actieve ouderdom (RVS, 2020) en de vierde levensfase die komt met toenemende kwetsbaarheid.

Thema 'ouderenmishandeling'

Docent-onderzoekers Mariëlle Verhagen en Stefan Assink namen de aanwezigen vervolgens mee in hun onderzoek -in opdracht van de gemeente Eindhoven- rondom het thema 'ouderenmishandeling'. De gemeente Eindhoven werkt namelijk toe naar een aanpak voor ouderenmishandeling in de regio. Het 'Kernteam Aanpak Ouderenmishandeling' (bestaande uit de gemeente Eindhoven, Lumens, Veilig Thuis en WijEindhoven) heeft de handen ineengeslagen met Fontys Sociale Studies om vorm en inhoud te geven aan een plan van aanpak voor ouderenmishandeling, met als aandachtspunt signalering en preventie.

Ouderenmishandeling kent vele vormen. Volgens de Rijksoverheid betreft ouderenmishandeling niet alleen lichamelijke of psychische mishandeling, maar ook verwaarlozing, financiële uitbuiting en seksueel misbruik vallen onder ouderenmishandeling (Rijksoverheid, 2022). We zien dat financieel misbruik het meest voorkomt. Hieronder een overzicht van de **gezamenlijke ambities**, voortvloeiend uit de sessies.

Korte termijn	Lange termijn
Angst <ul style="list-style-type: none"> • Angst reduceren • Taboe doorbreken • Schaamte wegnemen 	Angst <ul style="list-style-type: none"> • Taboe maatschappelijk doorbreken
Integrale samenwerking <ul style="list-style-type: none"> • Elkaar weten te vinden • Bespreekbaar maken • Kennis over dit thema • In gezamenlijkheid werken 	Integrale samenwerking <ul style="list-style-type: none"> • Meer maatschappelijk respect voor de oudere generatie • Ontzorgen van mantelzorgers
Signalering <ul style="list-style-type: none"> • Duidelijke handvatten voor signaleren • Aanpak bij preventie/voorkomen 	
Keten <ul style="list-style-type: none"> • Duidelijke structuur en taakverdeling in de keten • Korte lijntjes met ketenpartners • Draagkracht bij de gemeente • Praktische handvatten (hoe en wat) in verlengde van de ambitie van de regio 	Keten <ul style="list-style-type: none"> • Ontschotting van het maatschappelijk domein (tegenaan fragmentatie/multidisciplinaire netwerken) • Corrigeren van problemen in het gezondheidszorgsysteem

Figuur 3: uitkomst stakeholdersessies 'plan van aanpak voorkomen ouderenmishandeling'

Wat betreft de angst om zich uit te spreken bij mishandeling als oudere, richten de aanbevelingen zich op het verminderen van die angst, het doorbreken van het taboe en het wegnemen van de schaamte. Voor wat betreft integrale samenwerking van professionals richten de aanbevelingen zich op elkaar vinden op het onderwerp, de problematiek regulier bespreekbaar maken, de kennis over ouderenmishandeling vergroten en steeds meer samenwerken aan signalering en preventie van ouderenmishandeling. Professionals hebben duidelijke handvatten nodig om ouderenmishandeling te kunnen signaleren. Een duidelijke taakverdeling door

professionals is vereist en professionele rollen in de samenwerking zijn belangrijk. Er moet draagvlak zijn vanuit de gemeente en er moeten praktische handvatten worden geboden om ouderen mishandeling terug te dringen.

Tot slot is het duidelijk geworden dat er nog veel te winnen valt op het gebied van signalering en preventie van ouderen mishandeling in het algemeen. Het belang van het spreken met ervaringsdeskundigen wordt benadrukt. Het laat immers zien dat de marginale maatschappelijke positie van ouderen en hun gevoel 'minder waard te zijn' de kans op slachtofferschap sterk vergroot.

Weergave van de discussie

Aan alle aanwezigen tijdens de thematafel-sessie is gevraagd om input te leveren met betrekking tot de volgende vraagstukken:

- (1) Waar liggen **(onderzoeks)thema's in jouw organisatie** m.b.t. de thematiek 'ouderen mishandeling' en 'samenzorg'?
- (2) Met welke zaken zijn jullie **nu al bezig** binnen de organisatie?
- (3) Lectoraat (onderzoek) & onderwijs: **welke kennis is er nog nodig?**

Hieronder is de opbrengst puntsgewijs weergegeven.

(1) Opgehaalde input vanuit de aanwezigen m.b.t. onderzoeksthema's in de organisaties

De post-its bij dit thema gingen o.a. over wijknetwerken, de rol van een dorpsondersteuner en laagdrempelige ontmoetingsplekken waar ouderen (met dementie) elkaar kunnen ontmoeten en mantelzorgers ontlast kunnen worden. Ook werd meermaals de vraag gesteld: Hoe kunnen ouderen zich beter voorbereiden op de laatste levensfase? Het ging verder over de verhouding tussen informele en formele zorg, samenzorg van professionals, mantelzorgers en vrijwilligers. Ten slotte waren er meerdere vragen over het perspectief van de oudere zelf: wat geeft ouderen nog zin(geving)? Wat willen ouderen eigenlijk zelf? Wat zijn gesprekstema's voor ouderen? We nemen mee dat het belangrijk is om te denken over de wijze waarop ouderen een stem kunnen krijgen binnen onderzoeksactiviteiten.

(2) Opgehaalde input vanuit de aanwezigen m.b.t. met welke zaken men nu al bezig is binnen de organisatie(s)

Voorbeelden van projecten die gericht zijn op samenzorg voor thuiswonende ouderen: het Thoeshoes – een dagopvang voor dementerende ouderen opgezet door het dorp en 'Waardig leven tot het einde' een samenwerking tussen Agora en Movisie. Verder wordt er op diverse plekken onderzoek gedaan naar bijvoorbeeld het verzilveren van de 3e levensfase: hoe benut je kwaliteiten van ouderen? Hoe kun je zelfredzaamheid bevorderen, door bijvoorbeeld digitaal ontmoetingen te creëren? Of naar ouderen met migratieachtergrond en levenseinde vraagstukken.

(3) Opgehaalde input vanuit de aanwezigen m.b.t. de vraag 'welke kennis is er nog nodig?'

Volgens deelnemers is er kennis nodig van methoden en strategieën om ouderen echt te betrekken bij onderzoeksactiviteiten. We zouden ons moeten verdiepen in de rol van sociale cohesie (bijv. verenigingen) bij ouder worden. Andere genoemde

onderzoeksvragen: Hoe kunnen informele en formele zorg elkaar versterken? En hoe activeer je de 'vroeg ouderen' om tijdig voor te bereiden op de oude dag?

Hoe gaan we verder?

Vanaf september starten we o.a. met een project rondom niet-medische vragen bij de spoedzorg in samenwerking met LEV groep en lopen we mee in een Tilburgse wijk om daar te onderzoeken hoe samenzorg wordt vormgegeven in samenwerking met Contour de Twern.

Vragen?

Stefan Assink: s.assink@fontys.nl

Mariëlle Verhagen: m.verhagen-ap@fontys.nl

Geraadpleegde bronnen

Raad voor Volksgezondheid en Samenleving (2020). *De derde levensfase: het geschenk van de eeuw*. Geraadpleegd van [De derde levensfase: het geschenk van de eeuw | Advies | Raad voor Volksgezondheid en Samenleving \(raadrvs.nl\)](https://raadrvs.nl/advies/raad-voor-volksgezondheid-en-samenleving)

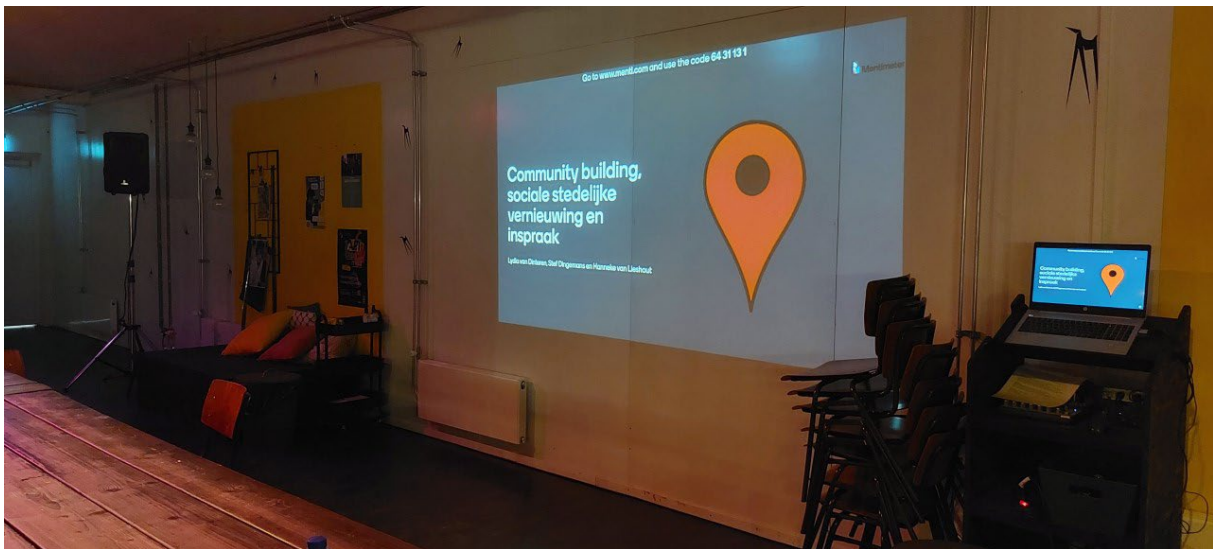
Raphael, D., Waalen, J., & Karabanow, A. (2001). Factor analytic properties of the quality of life profile: Examination of the nine-subdomain quality of life model. *Psychological reports, 88*(1), 265-276.

Nieuwsgierig naar het rapport over ouderenmishandeling? Neem eens een kijkje op [deze website](#). Niet alleen vind je hier de betreffende onderzoeksrapportage, maar je vindt er ook andere publicaties.

Thematafel: Sociale veerkracht in stedelijke context: Community building, sociale stedelijke vernieuwing en inspraak

Take home message

Het lectoraat *sociale veerkracht* beschouwt sociale veerkracht als collectieve veerkracht. Dit komt voort uit de betekenisvolle verbindingen die mensen hebben met anderen en de gemeenschappen waar zij deel van uitmaken. Community building is hierbij een belangrijke en onontbeerlijke aanpak binnen het sociaal werk. Community building richt zich op het versterken van gemeenschappen en het functioneren van burgers in de samenleving d.m.v. het versterken van participatie.

Introductie

De huidige samenleving is complex, dynamisch en doet een sterk beroep op de eigen verantwoordelijkheid en capaciteiten van haar inwoners. Een dergelijke structuur, geënt op participatie van het individu en op een gedecentraliseerde overheid gaat uit van de gedachte dat de gemiddelde inwoner hierin kan functioneren en dat meer kwetsbare groepen door de lokale overheden worden ondersteund. Desalniettemin laat het Sociaal Cultureel Planbureau (SCP) zien in een recente studie dat dit juist niet het geval is. Zij duiden dat kwetsbare groepen juist lastiger bereikt worden door de lokale overheden, dat deze groepen minder ondersteuning verkrijgen en dat lokale inwoners niet de middelen en capaciteiten hebben om dergelijke maatschappelijke vraagstukken het hoofd te bieden (Den Ridder, 2020).

Sociaal werk professionals zijn bij uitstek de beroepsgroep die zich inzet voor dergelijke kwetsbare doelgroepen. Hierbij ondersteunen en begeleiden zij personen en doelgroepen m.b.t. sociaal gerelateerde vragen of behoeften van mensen op meerdere leefgebieden die van invloed zijn op sociaal en maatschappelijk functioneren (Sociaal Werk Versterkt, 2018, p.7; Koeter, 2022). De afgelopen jaren geven sociaal werkers aan dat de kwetsbare groepen waarmee ze werken complexer zijn geworden, evenals de maatschappelijke problemen waarmee ze worstelen (Jansen, Ketel, Liefhebber, Panhuijzen & van Pelt 2021, p. 27).

Om deze maatschappelijke problemen aan te pakken, wordt in de literatuur over sociaal werk de nadruk gelegd op de rol van community building. Hier leggen sociaal werkers contact met gemeenschappen en identificeren en mobiliseren ze middelen in deze gemeenschappen, waardoor bewoners met hun inzet en instemming zoveel mogelijk kunnen bereiken (Engbersen et al., 2021, FSS, 2022; Jones & Truell, 2012). Sociaal werkers richten zich hierbij eveneens op de participatie van de burger en haar functioneren in de samenleving. Dit met het doel om zowel het individuele welzijn, als dat van groepen en samenlevingsverbanden te versterken (Sociaal Werk Versterkt, 2018, p. 8).

Dergelijke omgevings-, en samenlevingsgerichte ondersteuning vindt zijn oorsprong in het versterken van burgers en organisaties bij het aanpakken van sociale en fysieke vraagstukken in wijken, steden of gebieden (Ibid.).

Weergave van de discussie

Ter introductie werd een overzicht gegeven van de kernthema's waar het lectoraat sociale veerkracht zich mee bezighoudt. Zo werden kort het sociaalecologische perspectief op sociale veerkracht, structureel werken en samenlevingsopbouw (community development) benoemd. Vervolgens gingen de deelnemers in subgroepen met elkaar in gesprek over de specifieke thematiek van deze thematafel, die voortkomt uit het hoofdthema van samenlevingsopbouw. Uit

deze gesprekken bleek dat de praktijk al op veel verschillende manieren bezig is met community building. Een belangrijke vraag bij werken aan samenlevingsopbouw is steeds: wie missen we nog aan tafel... De deelnemers concludeerden dat community building een lange adem vraagt en investering in de relatie met inwoners én professionals van diverse organisaties. *'Ondersteun kleine initiatieven'*, *'denk niet dat je als professional iets nieuws moet ontwikkelen'* en *'ga vooral niet in de weg staan als professional'*, waren veelgehoorde opmerkingen. Een andere conclusie was dat professionals versplintering moeten tegengaan en moeten investeren in duurzame initiatieven die ze ontwikkelen samen met de inwoners. Laagdrempelige ontmoetingsplekken in de wijk dragen daaraan bij.

Hoe kan onderzoek door het lectoraat Sociale Veerkracht de praktijk versterken?

Aan de deelnemers van de thematafel is gevraagd hoe het lectoraat de praktijk kan versterken op het gebied van community building, sociale stedelijke vernieuwing en inspraak. Deelnemers noemden de volgende thema's:

- genereer en deel praktisch toepasbare **kennis** door bijvoorbeeld actieonderzoek, de inzet van studenten of nauwere samenwerking met de praktijk;
- creëer een **hybride leer- en onderzoeksomgeving** om met de praktijk te leren en te ontwikkelen;
- zet in op **praktische interventies** als hands-on inwonersinitiatieven mee ondersteunen, bijdragen aan nieuwe vormen van ontmoeting en vanuit presentie voortbouwen op wat er al is 'daar waar het gebeurt';
- bied **bijscholing** aan professionals, bijvoorbeeld op het gebied van de sociale basis;
- fungeer als **kritisch klankbord**;
- en op andere momenten fungeer als **duider**, 'die niet politiek of lokaal gekleurd is'.

Hoe gaan we verder?

Verschillende deelnemers gaven aan dat een vervolg van deze thematafel waardevol is, zodat er ruimte is voor een langere uitwisselingssessie. De bijeenkomst werd als informatief en stimulerend ervaren, waarbij men graag met elkaar, en met andere relevante partners in gesprek blijft over actuele vraagstukken op dit werkveld. Binnen het lectoraat sociale veerkracht wordt georiënteerd op welke wijze het lectoraat een faciliterende rol kan spelen in het mogelijk opzetten van een dergelijke informatie en netwerkbijeenkomst. Dit gebeurt in samenspraak met de relevante en betrokken partners binnen deze thematiek.

Het voorstel is om deelnemers direct na de zomervakantie een uitnodiging te sturen voor een vervolgsessie, waarin ideeën geconcretiseerd kunnen worden.

Vragen?

Stef Dingemans: s.dingemans@fontys.nl

Lydia van Dinteren: l.vandinteren@fontys.nl

Hanneke van Lieshout: h.vanlieshout@fontys.nl

Geraadpleegde bronnen

Den Ridder, J. (2020). *Maatschappelijke en politieke participatie. De sociale staat van Nederland 2020*. Geraadpleegd op 7 juli 2023 van, [Maatschappelijke en politieke participatie | De sociale staat van Nederland: 2020 - SCP](#)

Engbersen, R., Verweij, S., Van der Kamp, j. Nourozi, S., Panhuijzen, B., & van Pelt, M. (2021). *De terugkeer van de samenlevingsopbouw*. Utrecht: Movisie.

Jansen, J., J. Ketel, S. Liefhebber, B. Panhuijzen & M. van Pelt (2021). *De stand van het social werk in Nederland. De grote raadpleging van het social werk 2020*. Sociaal Cultureel Planbureau.

Jones, D. N., & Truell, R. (2012). The global agenda for social work and social development: A place to link together and be effective in a globalized world. *International Social Work*, 55(4), 454-472.

Koeter, L. (2022). *Beroepsprofiel van de sociaal werker*. Geraadpleegd 7 juli 2023.

Sociaal Werk Versterkt (2018). *Beroepscompetentieprofiel voor de sociaal werker.*
Welzijn en Maatschappelijke Dienstverlening. Sociaal Werk Versterkt.
Geraadpleegd 7 juli 2023.

Thematafel: Een sociaal veerkrachtige omgeving voor kinderen en jongeren

Staat de veerkracht van jongeren, hun ouders en hun netwerken onder druk? En hoe kunnen we veerkracht versterken?

Take home message

Jongeren hebben stevige sociale netwerken en omgevingen nodig om zich staande te houden in de huidige tijd. Goede samenwerking tussen diverse partijen in het jeugdveld (jeugdhulp, gemeente, onderwijs, voorliggend veld) is daarvoor onontbeerlijk.

Introductie (1): staat de veerkracht van jongeren onder druk?

Kinderen en jongeren groeien op in een uitdagende tijd. Zo wordt de huidige samenleving door bekende sociologen als Ulrich Beck, Anthony Giddens en Zygmunt Bauman ook wel omschreven als een risico samenleving, reflexieve samenleving of vloeibare samenleving. Kenmerkend voor al deze typering, is de afname van invloed van traditionele structuren zoals sociale klasse, geloof en gender en een toename van de keuzevrijheid (zie bijvoorbeeld Furlong & Cartmel, 2007). Tegelijkertijd zijn normen en waarden minder eenduidig, is er meer onzekerheid en zijn relaties korter en diverser (Raeymaeckers, 2021). Jongeren moeten in toenemende mate hun eigen identiteit, zin en doelen in het leven vaststellen. Daarnaast is de huidige samenleving sterk gericht op prestaties en gedrag (Kooijmans, 2021). Hoewel een toename van keuzevrijheid en afname van sociale afkomst als voorspeller van maatschappelijk succes positief lijken, neemt het gevoel van competitie en de angst om te verliezen toe. Maatschappelijk achterblijven wordt in toenemende mate beleefd als een persoonlijke tekortkoming (zie bijvoorbeeld, Tonkens & Swierstra, 2005). Hoewel Nederland al jaren als een van de beste landen om op te groeien uit de bus komt en het met de meeste jongeren in ons land goed gaat

(Unicef, 2020), kunnen bovenstaande ontwikkelingen leiden tot een tweedeling tussen moderniseringswinnaars en verliezers: jongeren die vanwege diverse redenen onvoldoende kunnen meedraaien in de hierboven geschetste samenleving (zie bijvoorbeeld Kooijmans, 2018). Of zoals Latten (2005) het verwoord: “Een cultuur van meer eigen verantwoordelijkheid leidt onbedoeld tot meer uitsortering van de sterkeren, die in staat zijn hun leven zelf vorm te geven, en van zwakkeren die afhankelijker zijn van de overheden” (p.15).

Kinderen, jongeren en hun ouders hebben veerkracht nodig om zich in deze maatschappelijke context staande te houden. Dat die veerkracht onder druk staat blijkt uit het afnemende mentale welbevinden onder jeugdigen, wat volgens het Nederlands Jeugdinstituut een reactie is op de “toenemend verstoorde wereld” waarin zij opgroeien (2023, p. 21). Tegelijkertijd roept staatssecretaris van Ooijen op 6 april 2023 ouders op hun kind minder snel naar de jeugdzorg te sturen als zij psychische problemen hebben, om de grenzeloze groei in de jeugdhulp af te remmen (Van de Ven, 2023; Van Eijndhoven, 2023). Dit alles roept de vraag op hoe sociaal professionals een sociaal veerkrachtige omgeving kunnen creëren voor kinderen en jongeren om de pedagogische kwaliteit van de samenleving te verbeteren en jongeren een hoopvol toekomstperspectief te geven (Nederlands Jeugdinstituut, 2023). Het is daarbij belangrijk om niet alleen aandacht te hebben voor de individuele veerkracht van jeugdigen en gezinnen, maar ook voor collectieve veerkracht. Veel problemen van jeugdigen blijken namelijk samen te hangen met sociale kwesties zoals armoede, prestatiedruk, de klimaatcrisis en het gebrek aan huisvesting (Nederlands Jeugdinstituut, 2023).

Weergave van de discussie

Deelnemers aan de thematafel herkennen dat welzijn bij jongeren onder druk lijkt te staan, door prestatiedruk, de invloed van sociale media en de complexiteit van de huidige samenleving: “Er moeten veel ballen omhoog gehouden worden”, “Er is veel druk om te kunnen, te zijn en te presteren. Er lijkt weinig ruimte te zijn om te kunnen ontdekken en het niet te weten”. Ook wordt er een verschil gezien in kansrijke omgevingen of kansarme omgevingen, waardoor niet alle jongeren dezelfde kansen krijgen om veerkracht te ontwikkelen. Tijdens de thematafel ontstaat er ook discussie. In hoeverre gaat het echt slecht met de jeugd? Ons zorgen maken over de jeugd is iets van alle tijden. Het lijkt alsof we als volwassenen overal druk op leggen en nu ook op ‘veerkracht’: “Mogen jongeren gewoon ongelukkig zijn?”. Een ander dilemma wat besproken wordt is het zoeken van een balans tussen begrenzen en behoeden. Hoe leren kinderen en jongeren omgaan met de tijd van nu, waar hebben ze ruimte nodig en waar bescherming?

Introductie (2): Versterken van kansen voor opgroeiende jeugdigen

2.1. Agency en hoop

Om veerkracht te versterken, is het belangrijk dat jeugdigen agency ontwikkelen: “het vermogen van kinderen en jongeren om bewust en doelgericht te handelen, voor zichzelf te spreken, actief na te denken over hun sociale wereld, en hun leven en dat van anderen vorm te geven door te participeren en maatschappelijke verantwoordelijkheid te nemen en zo grip en zeggenschap over hun eigen leven te krijgen” (Kraak & Kleinjan, 2021, p. 4). Tijdens de coronapandemie is extra duidelijk

geworden dat sociale contacten, grip op het eigen leven en zeggenschap essentieel zijn voor de ontwikkeling van jeugdigen (Kraak & Kleinjan, 2021). Sociale professionals kunnen jongeren hierbij ondersteunen door oprecht verbinding te maken, op te komen voor hun belangen, hun inspraak te vergroten en te werken aan perspectief en groei (Sieckelinck & Kaulingfreks, 2022). Bij deze ondersteuning hoort ook het weerstand bieden tegen ondermijnend gedrag en het relativeren en corrigeren van prestatiedruk. Jongeren ontwikkelen meer veerkracht als pedagogische interventies niet primair gericht zijn op gedrag en relaties, maar als vooral hun emoties en aspiraties worden getriggerd (Kooijmans, 2019). Het is belangrijk te luisteren naar de toekomstdromen en verhalen van kinderen, om hen te helpen hun plek in de wereld te vinden en een positief zelfbeeld en zelfvertrouwen te ontwikkelen (Kooijmans, 2018). De Winter (2017) geeft aan dat het belangrijk is om te kijken naar wat kinderen en jongeren nodig hebben om de wereld hoopvol en optimistisch tegemoet te treden. Hij benoemt dat kinderen en jongeren meer hoop krijgen en perspectief kunnen ontdekken door initiatief te mogen nemen en te participeren. Het is belangrijk dat jeugdigen het gevoel hebben dat ze ertoe doen, dat ze belangrijk zijn en van betekenis zijn (Gevers, 2013). De Winter (2017) wijst erop dat als mensen het gevoel hebben dat hun stem niet wordt gehoord, dit kan leiden tot moedeloosheid, woede en pessimisme.

Weergave van de discussie

Deelnemers herkennen dat het belangrijk is om jeugdigen serieus te nemen, te luisteren en te ondersteunen. Maar hoe geef je in de praktijk jongeren een stem? Daarnaast wordt het spanningsveld benoemd tussen ondersteunen en betuttelen. Hoe houd je de balans vast tussen helpen en zelf laten doen? Wanneer bied je kansen? Enkele deelnemers benadrukken hoe belangrijk het is dat jeugdigen leren omgaan met tegenslagen in het leven. Hier zou meer aandacht voor moeten zijn, ook in het onderwijs. Er wordt gewezen op het dalende mentale welzijn van studenten. Kunnen docenten een rol spelen in het ervaringsleren van jeugdigen door hun eigen levenskennis te delen? “Hoe ga je om met tegenslagen in het leven?” en “Hoe kunnen we ontdekken wat de drijfveren van jongeren zijn die de basis vormen voor (sociale) veerkracht?”

2.2. Speelruimte en sterke sociale netwerken

In een samenleving die sterk gericht is op presteren, kan de vraag gesteld worden of er nog wel genoeg speelruimte voor jeugdigen is, letterlijk en figuurlijk (Kooijmans, 2018). Kinderen en jongeren hebben tijd en ruimte nodig om te kunnen experimenteren, zich te verbazen en verwonderen, fouten te mogen maken en te ervaren dat ze met vallen en opstaan dingen zelf aan kunnen pakken. Dit vergroot het zelfvertrouwen en oplossingsvermogen (zie bijvoorbeeld Kraak & Kleinjan, 2021; Sieckelinck & Kaulingfreks, 2022). Kooijmans (2021) geeft aan dat er meer ‘vrijplaatsen’ nodig zijn; plekken waar kinderen kunnen spelen, leren en waar hun talenten, dromen en wensen centraal staan. Talentgericht werken, waarbij er aandacht is voor de innerlijke beleving (emoties, aspiraties) van jongeren draagt hier aan bij (Abdallah, Kooijmans & Sonneveld, 2016).

Bij dit alles is de sociale omgeving van jeugdigen van wezenlijk belang. Het is belangrijk dat jeugdigen opgroeien in sterke, sociale netwerken waarin ze zich verbonden voelen met anderen (zie bijvoorbeeld, De Winter, 2017; Azough, 2017).

Kinderen met een ondersteunend netwerk zijn veerkrachtiger en hebben een grotere kans zich tot gezonde volwassenen te ontwikkelen (Nederlands Jeugdinstituut, 2018). Om veerkrachtig in het leven te staan, is het belangrijk dat jongeren hulpbronnen in hun omgeving kunnen herkennen en benutten (Lee, Cheung & Kwong, 2012). Of zoals Kooijmans (2019, p.30) het verwoordt: “Het gaat er in de kern om dat kinderen en jongeren zich kunnen verbinden met zichzelf en anderen (frontstage en backstage) en dat ze hulpbronnen kunnen aanboren om zichzelf steviger in de wereld te zetten”. Echter, hulpbronnen zijn niet gelijk verdeeld in onze samenleving, waardoor kwetsbare kinderen geen of minder toegang hebben tot hulpbronnen en kansen (Notten, 2022). Daarom is het essentieel dat sociale professionals naar mogelijkheden zoeken om op te komen voor de collectieve belangen van jongeren die uitgesloten worden. Ze kunnen inzetten op gemeenschapsversterking en de structurele oorzaken van tegenslag en een ongelijkwaardige verdeling van hulpbronnen signaleren en agenderen (Ročak & Van Pelt, 2022). Sieckelincx & Kaulingfreks (2022) spreken in dit kader van ‘hoopvolle pedagogische arrangementen’; praktijken die gericht zijn op de jongeren zelf maar ook de maatschappelijke context, om bij te dragen aan sociale verandering en een omgeving waarin jongeren erkend en geaccepteerd worden.

Weergave van de discussie

Deelnemers geven aan dat het opbouwen en versterken van netwerken belangrijk is. Jeugdigen hebben een veilige plek nodig. Een van de deelnemers geeft aan dat er al veel meer naar de omgeving van het kind gekeken wordt (kind, gezin, netwerk, wijk) maar dat het de vraag is hoe je dat breder trekt richting de samenleving: “hoe geef je in de praktijk handen en voeten aan de pedagogische civil society?” Deelnemers vragen zich af: als je vaste structuren in de wijk doorbreekt, kan dit niet alleen positieve maar wellicht ook negatieve gevolgen hebben. Zo benoemt een deelnemer de toename van sociale controle in een wijk als negatief effect. Tot slot benoemen deelnemers dat het belangrijk is om organisaties aan elkaar te verbinden, zodat er van elkaar geleerd kan worden. Vooral de samenwerking tussen jeugdzorg, GGZ en meer preventieve vormen van jeugdhulp/het voorliggend veld wordt in dit kader genoemd.

Hoe gaan we verder?

De komende periode voeren de onderzoekers van het lectoraat Sociale Veerkracht oriënterende gesprekken met diverse partners verbonden aan het project Werkplaatsen Sociaal Domein, die zich met dit thema bezighouden. Op deze manier achterhalen we gedeelde vraagstukken, welke partijen we met elkaar kunnen verbinden en welke (onderzoeks)projecten we gezamenlijk kunnen opzetten.

Vragen?

Jitske van der Sanden: jitske.vandersanden@fontys.nl

Rachel van Tellingen-Klaver: r.vantellingenklaver@fontys.nl

Geraadpleegde bronnen

- Abdallah, S., Kooijmans, M. & Sonneveld, J. (2016). *Talentgericht werken met kwetsbare jongeren: ontwikkelwerk, erkenningswerk, verbindingswerk*. Uitgeverij Coutinho.
- Azough, N. (2017). *Weerbare jongeren, weerbare professionals*. Geraadpleegd op 26-03-2023 van [Weerbare jongeren, weerbare professionals | Tweede Kamer der Staten-Generaal](#)
- De Winter, M. (2017). *Pedagogiek Over Hoop: het onmiskenbare belang van optimisme in opvoeding en onderwijs*. Rede ter gelegenheid van het afscheid als Faculteitshoogleraar Maatschappelijke Opvoedingsvraagstukken aan de Universiteit Utrecht. Universiteit Utrecht.
- El Hadioui, I. (2015). *Hoe de straat de school binnendringt: denken vanuit de pedagogische driehoek van de thuiscultuur, de schoolcultuur en de straatcultuur*. Uitgeverij van Gennep.
- Furlong, A. & Cartmel, F. (2007). *Young people and social change. New perspectives*. New York: McGrawHill
- Gevers, C. (2013). Interview Micha de Winter; we zijn de pedagogiek van de hoop kwijtgeraakt. *Kind & Adolescent Praktijk* 12 (1), 14-19.
- Kooijmans, M. (2018). *Opgroeien en opvoeden in vloeibare tijden*. Geraadpleegd op 26-03-2023 via <https://fontys.nl/Over-Fontys/Fontys-Hogeschool-Pedagogiek/Lectoraat-Opvoeden-voor-de-toekomst.htm>
- Kooijmans, M. (2019). Talentologie; voorbij een neoliberale focus op talentontwikkeling. *Jeugdbeleid* 13 (1), 13-37.
- Kooijmans, M. (2021). *Later word ik zeemeermin*. Fontys Hogeschool Pedagogiek. Geraadpleegd op 26-03-2023 via [210617_LOT_Verlengingsaanvraag.DEF.htm \(fontys.nl\)](#)
- Kraak, A. & Kleinjan, M. (2021). *Naar gezamenlijke veerkracht en kansen voor iedereen*. Geraadpleegd op 09-03-2023 van [Naar gezamenlijke veerkracht en kansen voor iedereen | Nederlands Jeugdinstituut \(nji.nl\)](#)
- Latten, J. (2005). *Zwanger van segregatie. Oratie*. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam.
- Lee, T.-Y., Cheung C.-K. & Kwong W.-M. (2012). Resilience as a positive youth development construct: A conceptual review. *The Scientific World Journal* (2012), 1-9. DOI: 10.1100/2012/390450.
- Nederlands Jeugdinstituut (2018). *Top tien beschermende factoren: voor een positieve ontwikkeling van jeudigen*. Geraadpleegd op 09-03-2023 via [Top-tien-positieve-ontwikkeling-jeugd_0.pdf \(nji.nl\)](#)
- Nederlands Jeugdinstituut (2023). *Andere kijk op groeiend jeugdzorggebruik: voor een hoopvolle wereld om in op te groeien*. Geraadpleegd op 20-04-2023 van [Andere kijk op groeiend jeugdzorggebruik | Nederlands Jeugdinstituut \(nji.nl\)](#)
- Notten, N. (2022). *Kansenongelijkheid wordt van generatie op generatie overgedragen*. Geraadpleegd op 11-05-2023 van [Kansenongelijkheid wordt van generatie op generatie overgedragen – Sociale Vraagstukken](#)
- Raeymaeckers, P., Gradener, J., Van Dam, S., Botman, S., Driessens, K., Boxstaens, J. & Tirions, J. (2021). *Denken over sociaal werk*. Uitgeverij Acco.
- Ročak, M. & Van Pelt, M. (2022). Werken aan sociale veerkracht: het belang van samenlevingsopbouw en politiserend werken. *Sozio* 3, 43- 47.

- Sieckelinck, S. & Kaulingfreks, F. (2022). *Speelruimte voor identiteit: samenwerken aan veerkrachtige identiteitsvorming van jongeren*. Amsterdam University Press.
- Tonkens, E., & Swierstra, T. (2005). Meritocratie versus zelfrespect: de prijs van gelijke kansen. [Forum]. *Pedagogiek*, 25(2), 83-88.
- Unicef (2020). Worlds of influence. Understanding what shapes child well-being in rich countries. Innocentie report card 16. Geraadpleegd op 10-05-2023 via <https://www.unicef.nl/files/Report-Card-16-UNICEF-Embargo-3-sept-0201-uur-CET.pdf>
- Van de Ven, L. (2023, 6 april). *Kabinet wil dat ouders kinderen minder vaak naar de psycholoog sturen: 'We problematiseren te snel'*. Geraadpleegd op 20-04-2023 van [Kabinet wil dat ouders kinderen minder vaak naar de psycholoog sturen: 'We problematiseren te snel' - NRC](#)
- Van Eijndhoven, J. (2023, 6 april). *Te veel kinderen krijgen psychische hulp vindt kabinet*. NOS nieuws. Geraadpleegd op 20-04-2023 van [Te veel kinderen krijgen psychische hulp, vindt kabinet \(nos.nl\)](#)

Thematafel: Sociale veerkracht en politiseren

Een verslag van een harmonieus, maar geëngageerd gesprek over politisering in het sociaal werk.

Take home message

Politisering vormt een actueel en belangrijk thema dat landelijk op de agenda van het sociaal werk staat. In de praktijk wordt het belang ervan erkend, maar wordt er nog maar mondjesmaat vorm aan gegeven. Het zou daarom meer aangemoedigd moeten worden.

Introductie

Docent-onderzoekers Bram Gootjes en Neeltje Spit van Fontys Sociale Studies introduceren het thema met enkele citaten van theoretici die soebatten over de zin en onzin van politisering op sites als Sociale Vraagstukken. Maar wat is politiseren nu? Het betreft praktijken die bijdragen aan het publieke debat over hoe we onze samenleving samen regelen en beïnvloeden, aldus Oosterlynck e.a. (2018). We plaatsen het realistisch perspectief tegenover het idealistisch perspectief. Met het eerste perspectief, vertolkt door o.a. hoogleraar Burgerschap Evelien Tonkens en voorzitter van de BPSW Jan Willem Bruins, wordt de uitvoerbaarheid en wenselijkheid van politisering in het sociaal werk bevestigd. Moet de sociaal werker dit wel doen? Wiens belang vertegenwoordigt hij of zij dan? En wat als mensen democratische procedures niet respecteren? Het tweede, idealistische perspectief wordt met name door Vlaamse denkers als Peter Raeymaeckers en Hans Grymonprez verwoord: zij leggen de nadruk op het sociaal werk als normatieve professie ter bevordering van sociale rechtvaardigheid. Onderzoeker Neeltje Spit noemt voorbeelden uit haar vroegere werkpraktijk als opbouwwerker, toen zij met ontwikkelingen rond de decentralisaties en aanbestedingen werd geconfronteerd. Het gevoel dat het je overkomt, je niet de woorden hebt of invloed ervaart om andere acties te ondernemen of in het verweer te komen, maakte boosheid los. Een emotie die een motor kan zijn voor politiserende praktijken.

Weergave van de discussie: wordt er aan politisering gedaan

Het gesprek begint met de mededeling dat het onderwerp politisering op de agenda staat van het jaarcongres Sociaal Werk Nederland. Hiermee bevestigen we de constatering dat het thema leeft. Tegelijk gebeurt dat politiseren nog maar mondjesmaat en zou dat volgens alle aanwezigen meer aangemoedigd moeten worden. Daarmee hebben we nog geen antwoord op de vraag wat politiseren in de praktijk behelst en of dit een de basistaak van iedere sociaal werker zou moeten zijn. Dat eerst is de inzet van het vervolg van de dialoog. Dat het een basistaak is, daarover is eigenlijk iedereen het eens.

Men wil meer aan politisering doen

Als sociaal werker ben je niet alleen een uitvoerder van sociaal beleid, maar ook een strategische partner, aldus één van de aanwezigen. Het wordt toegejuicht dat daar binnen sociaal werk opleidingen en beroepsverenigingen meer aandacht voor is. Zowel de aanwezige sociaal werkers zelf (o.a. opbouwwerk) als de bestuurders (o.a. gemeente en

welzijnswerk) willen heel graag met elkaar aan tafel om te zorgen dat het sociaal beleid echt aansluit bij de burger. De stem van de sociaal werker is onmisbaar. Evenals de stem van de burger zelf.

De sociaal werker mag zich meer positioneren, ook tijdens het uitvoeringsproces. Waarbij de professional vooral als bruggenbouwer tussen beleid en burger gezien wordt. En ja, dat is veel praten. Dat is niet altijd de natuurlijke neiging van de sociaal werker die van aanpakken houdt, maar op de lange termijn leidt dat tot een duurzamere praktijk.

Faciliteer: timmer een tafel

De deelnemers zijn het er over eens dat, om politisering goed te organiseren, een gemeenschappelijke tafel nodig is waaraan verschillende niveaus in het sociaal domein met regelmaat samenkomen. Deze tafel moet geen bestuurstafel zijn, maar ook geen keukentafel:

burgers zijn geen uitvoerders van beleid. Die tafel moet daar staan waar de actie is, waar bestaande structuren ter discussie kunnen worden gesteld. In de woorden van Hanna Arendt in *De menselijke conditie*: een tafel waar precies voldoende afstand en verbondenheid is om ideeën uit te wisselen en van mening te verschillen (Arendt, 2017). Aan die tafel mag het soms best schuren,

maar we moeten waken om beleid reflexmatig als 'vervreemd van de praktijk' weg te zetten. Strijd kan ook een reflex zijn - een erfenis van de jaren '70.

Een van de aanwezigen beschrijft een collega die nooit op overleggen en überhaupt weinig op kantoor te vinden was. Daar was wel eens wat irritatie over onderling, maar als je haar daar op aan sprak bleek dat ze de ruimte nam om zich zoveel mogelijk van haar tijd nuttig in te zetten voor burgers die haar nodig hadden en elk overleg dat zij niet noodzakelijk achtte negeerde ze daarom. Is dat goed sociaal werk? Wanneer organisaties, gemeenten en opdrachtgevers in staat zijn om besluitvormingsbevoegdheid bij de sociaal werker neer te leggen zou ze een voorbeeld van goed sociaal werk kunnen zijn in plaats van een 'lastige werknemer'. De sociaal werkers beschikken over kennis van de leefwereld van mensen en mogen deze inzetten om te zorgen dat gebeurt wat nodig is. De organisatie waarvoor ze werken of de opdrachtgever (gemeenten) moeten die ruimte ook bieden. Ook de inzet van reeds aanwezige ervaringskennis als kritisch perspectief en als kennisbron

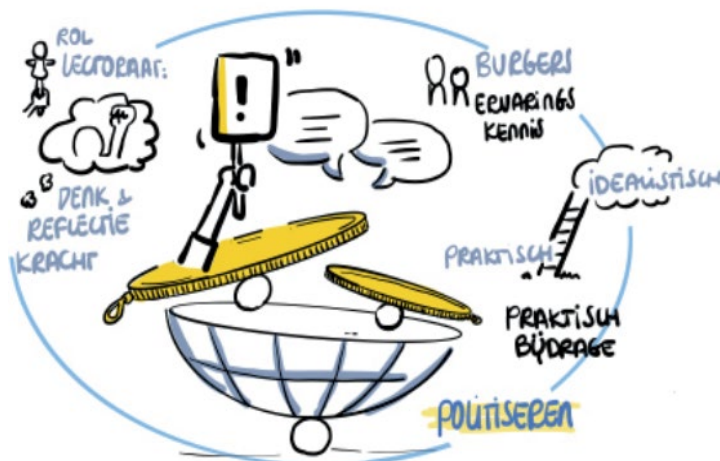
vanuit de leefwereld is een manier om tot politiserende perspectieven te komen. Als sociaal werker zal je in staat moeten zijn om ook de te politiseren aspecten uit verhalen van bewoners te halen.

Ontmoeten en waarden creëren

Als je mensen bij elkaar roept en daar mee in gesprek gaat, heb je al snel een basis die wortels krijgt in de wijk. Je moet mensen actief opzoeken. Een voorbeeld dat genoemd wordt is sociaal werkers die vanuit een gemeentelijke vraag langs de deuren gaan, om te kijken of en hoe het mensen lukt te verduurzamen en tegelijk ook om te kijken of ze de energierekening kunnen betalen. Een mooi voorbeeld van eco-sociaal werk waarin verschillende publieke taken samen voor een effectievere sociale praktijk zorgen.

Conclusie van een project als het verduurzamingsproject dat genoemd wordt is dat elk aanknopingspunt een aanleiding is voor contact en dat je vervolgens perspectief moet bieden: waarom zou iemand überhaupt aan zijn wijk bij willen dragen? Door klein te beginnen, kleine perspectieven te bieden en te laten zien wat de waarde van dergelijke initiatieven is. Sociaal werk is waarde-creatie.

Leren in en van communities

Tijdens de thematafel wordt door meerderen benadrukt dat de sociaal werker niet alleen staat in zijn of haar politiserende opdracht. Het sociaal domein is een gedeelde verantwoordelijkheid. Leren van- en met elkaar in *learning communities* is daarom een belangrijke voorwaarde. Politisering zou zich daarom ook moeten richten op meer interprofessionele en transprofessionele samenwerking, meer acceptatie van verschillende perspectieven en meer draagvlak.

Hoe gaan we verder?

Als docent-onderzoekers concluderen we dat het lectoraat een belangrijke rol kan spelen in het faciliteren van *communities* en netwerken als een inhoud-onafhankelijke partner die denkkraft en reflectiekracht van buiten kan bieden en ervaringen kan bundelen. Niet wat zou er moeten gebeuren, maar wat gebeurt er al.

Als opleiding kunnen wij het vermogen tot politisering bij studenten aanwakkeren, door gebruik te maken van eigen ervaringen van studenten van gemarginaliseerd worden bijvoorbeeld. Dat is een bron van engagement. Studenten in hun eigen taal

laten spreken. Politisering gebruiken als vorm van verwerking van eigen grenservaringen en deze inzetten als bron van kennis. Want, in de woorden van Matthew Bolton (2017): 'if you're not on the table, you're on the menu.'

Vragen?

Bram Gootjes: b.gootjes@fontys.nl

Neeltje Spit: neeltje.spit@fontys.nl

Geraadpleegde bronnen

Bolton, M. (2017). *How to resist: Turn protest to power*. USA: Bloomsbury Publishing.

Bruins, J.W. (2022). *Signaleren en agenderen zijn kerntaken van sociaal werk, sociaal activisme niet*. In: [Signaleren en agenderen zijn kerntaken van sociaal werk, sociaal activisme niet – Sociale Vraagstukken](#)

Grymonprez, H., J. Naert, B. van Bouchaute, D. Kerger & P. Debruyne (2022). *Bruins' betoog tegen politisering is karikaturaal en mist essentie*. In: [Bruins' betoog tegen politisering is karikaturaal en mist essentie – Sociale Vraagstukken](#)

Tonkens, E. (2021). *Politisering van sociaal werk voorbij links populisme: Energietransitie en radicalisering als testcases*. In: [Marie Kamphuis Lezing 2021 \(mariekamphuisstichting.nl\)](#)